

СТАНОВИЩЕ

на доц. Огняна Георгиева-Тенева, дн – Нов български университет
за дисертационния труд на Теодора Антониева Тодорова
„Неинституционални образователни практики в българското виртуално пространство:
нови просветители, стратегии, дигитални ресурси“
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

Темата на дисертацията е извънредно актуална. Самото ѝ формулиране вече е успех – фокусиран е важен образователен проблем, който към момента е разглеждан бегло и фрагментарно. Разработката принадлежи на редките случаи, в които кандидат за образователно-научната степен „доктор“ се насочва към „подвижен“ предмет с флуидна форма. Да се филтрира устойчивото в подобна изменчива реалност и да се разкрият трайните тенденции в нея, е особено предизвикателство, което Теодора Тодорова поема успешно.

Уводът представя изследователския интерес като рефлексия на реални учебни ситуации, познати на дисертантката от работата ѝ в Американския колеж. Автентизмът на научния замисъл удостоверява фактическата значимост на разглеждания проблем; представя класната стая като отправна точка към пораждаване на нов образователен смисъл; отзвучава като залог за практическа приложимост на резултатите от проучването.

Предметът на труда е разгледан в своя социокултурен контекст, който е точно характеризирани, включително с институционалната му кризисност и с проблемите на интернет общуването. Хипотезата, която откривам имплицитно в оповестените цели и задачи, се отнася до възможността критичният анализ на наблюдаваните виртуални платформи да подпомогне образованието в ситуация на сложно преплитане на традиционните и електронните му форми, на институционалната му зададеност и синхронната му силна зависимост от извънинституционални модели, и всичко това в момент, когато регулативната роля на държавата е отслабена. Постановъчната част на труда въвежда работните понятия „нови просветители“ и „виртуални образователни пространства“ – много ценни номинативни находки, които обогатяват и прецизират езика на изследователския наратив.

Теоретичната рамка на труда, представена във втора глава, предлага обзор и оценъчен коментар на научни трудове, които проблематизират образованието в перспективата на днешните социално-икономически и културни процеси, на онлайн технологиите, на ключови съвременни теории и български дебати. С помощта на историзиращия подход са проследени важни публикации за мрежовите форми на образователно общуване. Коректното и плътно рефериране на значими научни изследвания (Мануел Кастелс, Зигмунт Бауман, Нийл Фъргюсън, Маршал Маклуън, Ивайло Дичев, Ний Постман, Дъглас Кернер и др.) и регистрирането на ключови теоретични дискусии позволяват да се направят ред съществени обобщения: за тенденцията към деинституционализиране и децентрализиране на съвременното образование, за неговата все по-ясно открояваща се пазарна логика, за неговата „летлива“, „газообразна“ същност, за спецификата на мрежовата култура, на онлайн забавлението, на медийното въздействие и хоризонталното разпространение на информацията. Проследените изследователски линии са „събрани“ в полето на съвременната философия на образованието. В дълбочина е представен компетентностният подход като концептуален израз на необходимостта от формиране на умения за решаване на проблеми.

Теодора Тодорова владее в пълнота уменията да систематизира и анализира събрания емпиричен материал. Тук ще открия третата глава на представения труд, където се разглеждат взаимодействията между „новите просветители“ и учителите от класната стая. Чрез методите на наблюдението и медийния анализ авторката достига до същностни прояви на кризата в преподаването и ученето, в това число свързани с КОВИД епидемията. Без да пренебрегва институционалните усилия за градивни промени в образованието, Теодора Тодорова разкрива дефицитите в него, които осмисля като ниши за неформалното му виртуално битие. Седемте внимателно подбрани образователни платформи в онлайн пространството („Уча.се“, „Мини машини“, „Българска история“, „Българска наука“, „Географ.бг“, „Оценка-БЕЛ“ и „Как се пише?“) са представени през техните истории, създадени върху основата на полуструктурирани интервюта. Тази част на изследването разкрива самооценката на интервюираните за ролята на техните сайтове, избраните стратегии за привличане на вниманието, взаимодействието с институциите. Тълкуването на събраните данни води до ред важни изводи: че създателите на наблюдаваните онлайн образователни платформи имат усещането за мисия; че действията им се ръководят от

стрежежа към „превод“ на учебния материал на разбираем език, към лаконичност, към пробуждане на любопитство, към подкрепа на институционалните учители и на българистичното познание – постановъчни идеи, които могат да се четат като устойчиви черти на пълноценното образование въобще. Особен интерес предизвикват наблюденията над развлекателните образователни формати като проекция на една глобална културна парадигма. Специално бих искала да подчертая умението на Теодора Тодорова да открива различни опозиции в проучваното поле, като духовно мисионерство – комерсиални дейности, любителство – професионализъм, стари – нови образи на учителите. Дисертантката прокарва въпросните опозиции през филтъра на една забележителна изследователска конструктивност, включително на лексикално равнище, и така избягва възможни негативни конотации, за да съсредоточи вниманието си върху положителния опит. В същото време анализът никъде не отстъпва от критическата си пълноценност – той не крие напрежението между образованието като културна ценност и комерсиалните образователни практики, които съзнателно изолира от изследователското внимание.

Трудът представя битието на неинституционалните образователните платформи в различни перспективи. Освен че обсъжда кой, защо и как ги създава, той отговаря и на въпросите кой ги ползва, как те влизат в класната стая, как се променя технологичната подготовка на учителите, как изглеждат неформалните електронни платформи в очите на учениците. Във валидността на наблюденията убеждава, освен всичко друго, и обхватът на респонденти от различен тип училища – хуманитарни, езикови, природо-математически, професионални, и на ученици с различен социален статус.

Разработката на Теодора Тодорова внася корекции в някои популярни представи за образованието във виртуалното пространство, например за безусловното му предпочитане от страна на учениците. За днешните опасения от дехуманизиране на образователния процес и въобще на социалния живот това е важно разкритие, намерило синтезиран израз в констатацията за „значимостта на човешкото присъствие на учителя за учениците“ (с. 149).

Четвъртата глава на труда е посветена на учебните ресурси. Изследваната конкуренция между техните традиционни и съвременни форми води до извода за разколебаната роля на физическия учебник. Мненията на респондентите са анализирани многостранно, с акцент върху оценките за информативността на ползваните източници, техния език, скоростта на използването им, привлекателността и подвижността на образите.

Опровергавайки обичайните представи за едва ли не безусловния ученически афинитет към дигиталното видео и ученето като игра, Теодора Тодорова за пореден път убеждава в уменията си да аргументира самостоятелна позиция.

Авторефератът реферира обективно дисертационния труд. Налице са достатъчен брой публикации по темата, намерили място в престижни издания с национална видимост. Специално бих искала да изтъкна точния и богат език на труда, уменията за ясно представяне на сложни явления.

Обобщеното ми становище: налице е първото обстойно културологично проучване на неинституционалните образователни практики в българското виртуално пространство; задълбочено и от различни ракурси е анализиран голям масив от документални източници и е даден убедителен отговор на въпроса как неинституционалните виртуални образователни платформи променят традиционната класната стая; използваният междудисциплинен подход позволява наблюдаваният предмет да се види в различни научни перспективи; дисертацията разкрива своята авторка като целенасочен изследовател, способен на безспирен размисъл върху събрания емпиричен материал и на нещото му интерпретиране; изследването е значима реплика в съвременния дебат за образованието и има принос на самостоятелна монография (каквато препоръчвам да бъде издадена в скоро време). Ето защо предлагам на Теодора Тодорова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма „Културология“ (Културна антропология. Популярна култура, медии, политика).

14 май 2024

Огняна Георгиева-Тенева